

verwart de oproep om reducties niet zomaar te accepteren met de oproep alle reducties *bij voorbaat* buiten te gooien. De realiteit is dat Latour zelf gerust keuzes maakt over waar de wereld uit kan bestaan: allemaal actoren blijkbaar, die relationeel begrepen moeten worden. En reducties en macrofactoren (zoals het patriarchaat of natuurlijke selectie) kunnen gerust ook een plaats krijgen, mits zij hun ondersteunende netwerken meebrengen. Dat is dan ook precies de inzet van Latours *Enquête sur les modes d'existence*: het is zijn voorstel van acceptabele reducties, die zo veel mogelijk relevante waarnemingen weten te redden, zonder ze te snel te reduceren. Het was altijd Latours bedoeling geweest dat je het oneens kan zijn met dat voorstel, maar niet door hem te verwijten alsnog te reduceren. Nee, je brengt beter je eigen en betere reducties mee en heronderhandelt.

Massimiliano SIMONS (Maastricht)

***

WETENSCHAP EN RELIGIE, EEN SPANNEND DUO

Patrick Loobuyck, *Wetenschap en Religie. Een spannend duo*, Antwerpen, Pelckmans, 2023, 271 p., ISBN 9789463377171, € 29,50.

Het nieuwste boek van Patrick Loobuyck heeft zijn ontstaan in het vak levensbeschouwing, dat hij aan de Antwerpse universiteit doceert. Hij beschrijft de geschiedenis van de verhouding tussen wetenschap en religie, die hij een interessante, maar complexe relatie noemt. De ondertitel zegt het eigenlijk al: een spannend duo. Wat mij betreft is het ook een spannend verhaal. Het is een zeer leesbaar overzicht, zeker ook nuttig voor niet-studenten. Wie meer wil lezen vindt een heel ruime verwijzing naar andere auteurs. Voor het verhaal zelf moet je het boek bekijken, het is echt te omvattend om zo maar even samen te vatten. Ik beperk me tot een schets van wat ikzelf het belangrijkste vind. Het zorgt voor een beetje vertekening, maar het laat me ook toe een paar discussiepunten aan te halen.

Wetenschap en religie, zoeken naar kennis en zingeving, horen bij de mens. Religie is er overal en altijd geweest. Mensen hebben nu eenmaal niet graag dat de dingen zo maar gebeuren en willen ook liefst controle en veiligheid. Mythen geven aan waarom de dingen zijn wat ze zijn en moeten zijn. Wetenschap houdt

zich ver van het moeten. Ze neemt een ander perspectief aan dan in het gewone leven. Die leefwereld is een morele ruimte, wetenschap stelt zich onverschillig op ten aanzien van moraal. Wetenschap is een instrument en bepaalt niet wat moet, welke doelen nagestreefd moeten worden. Dit lijkt een mooie terreinafbakening, waarbij religie en wetenschap niets met elkaar te maken hebben, het over verschillende dingen hebben. Maar zo heeft niet iedereen het altijd begrepen. Soms wil religie haar waarheid aan de wetenschap opleggen of probeert ze deze op te nemen in een globale visie. Het is in praktijk altijd een gespannen en ingewikkelde verhouding, die in de loop van de tijd verschillende vormen aangenomen heeft.

De eerste aanzet tot wetenschappelijk denken kwam van de Griekse natuurfilosofen. Ze probeerden de werkelijkheid te verklaren op basis van een natuurlijk beginsel en zetten zich op die manier af van het mythisch denken. Het christendom zocht aansluiting bij de Grieken, wat eigenlijk wil zeggen dat het een heel weinig rationeel verhaal - over menswording van God, opstanding uit de dood, leven na de dood - in een rationele context plaatste. Augustinus bijvoorbeeld vond dat de door God geopenbaarde waarheid tot een echt inzicht in de werkelijkheid leidt. Op een of andere manier aanvaardde men gedurende eeuwen dat geloof en rede op elkaar betrokken zijn. Ook de humanisten bleven geloven in een verzoening van het christelijke en antieke denken. Hun opvattingen waren religieus ingebed. Het proces van Galilei (1633) betekende een paradigmatische shift: geloof en wetenschap botsten met elkaar. Toch was Galilei geen atheïst, hij wilde vanuit zijn geloof aan wetenschap doen. Maar er veranderde iets: de mechanisering van het mens- en wereldbeeld was ingezet. Wetenschap en religie kwamen steeds losser van elkaar. Wiskunde, experimenten en het concept mechanische causaliteit speelden daarin een hoofdrol. De band met de religie werd niet onmiddellijk doorgesneden. Wetenschappers als Boyle en Newton vonden dat God nog altijd in het natuurgebeuren kon tussenkomen. Men bleef ook denken dat God de natuurwetten in de natuur gebracht heeft, dat hij een soort horlogemaker was. Het was wachten op de evolutietheorie om de relatie tussen religie en wetenschap helemaal op scherp te krijgen. Recent heb je zelfs de evolutionaire psychologie, die van religie een evolutionair succesvolle “meme” maakt; de cognitieve religiewetenschap herleidt religie tot normale cognitieve processen en mechanismen; en de neurotheologie gaat in de hersenen kijken welke gebieden oplichten als het over religie gaat.

Men bleef nog wel pogingen doen om die evolutietheorie binnen de natuurtheologie te passen, maar het was toch een mokerslag. Die theorie vertrekt immers van de idee dat er helemaal geen plan is, dat het hele evolutieproces blind verloopt. Daar past God niet echt bij. Er zal een uitweg gevonden worden door wetenschap en religie van elkaar af te zonderen. Lemaître, een priester die de oerknal bedacht, vond dat er niets te zeggen valt over het begin van alles. Daar gaat het bij God niet om, wel over een ondersteunen van de wereld. Een Vlaamse filosoof-wetenschapper als Gerard Bodifée vindt dat wetenschap gaat over de

oorsprong van de dingen en religie over de bestemming. S.J. Gould ontwikkelde de idee van NOMA, wat gewoon betekent dat wetenschap en religie twee verschillende perspectieven zijn. En zo zijn er een hele reeks denkers, waar ook Wittgenstein bij hoort. Religie probeert volgens hem een verzoening te bereiken met de onbeheersbaarheid van het leven en om te gaan met de breekbaarheid van zin en geluk. Het bestaan van God, hemel, leven na de dood ... dat zijn religieuze taalspelen. Bij religie gaat het helemaal niet over de vraag hoe de werkelijkheid in elkaar zit, het gaat hem om de beeldende taal en rituele praktijken. Of daar al dan niet een realiteit aan beantwoordt is niet eens een vraag. Probleem is dan wel dat de gewone gelovigen willen dat het echt is en niet alleen maar een taalspel. Theologen verzeilen daardoor ongewild in een tragedie! Zij ijveren voor een ontmythologisering, maar houden uiteindelijk heel weinig over. Patrick Loobuyck lijkt te vinden dat dit allemaal weinig soeps is, dat een gelovige aan het metafysisch bestaan van zijn God moet vasthouden en dat de ongelovige bereid moet zijn zinvolle elementen in de religie te zien.

Ik heb reeds bij het begin van mijn bespreking aangegeven dat ik geen recht kan doen aan de rijkdom van het boek en het is wel degelijk rijk. De auteur heeft ongetwijfeld gelijk dat religie en wetenschap twee verschillende perspectieven zijn. Misschien moet hij meer benadrukken dat wetenschap moet vertrekken vanuit het leefwereldperspectief, zich meer moet bezig houden met wat in die leefwereld van belang is. Hij vindt dat wetenschap geen doelen kan bepalen, maar doet die wetenschap dat de facto niet? Laten we dat niet te dikwijls aan de wetenschap over? Daarmee pleit ik niet voor religie. Religie heeft inderdaad te maken met zingeving, maar er is ook zingeving zonder religie. Loobuyck, die zich in de inleiding bekent als atheïst, weet dat natuurlijk. Hij toont hoe de religie geworsteld heeft tegen wetenschap, hoe zij geprobeerd heeft zichzelf bestaansredenen te geven nadat de wetenschap haar bijna alle mogelijkheden ontnomen had. Wanneer God geen andere realiteit overhoudt dan een metaforisch of symbolisch bestaan, gaat het enkel nog om taal, rituelen, praktijk. Het doet denken aan vrijmetselaars, die aan hun rituelen geen inhoudelijke betekenis toekennen. Al geloven ze niet in God, vaak roepen ze de Grote Architect aan. Is dat nog geloof en niet eerder theater? Als God zo schraal wordt, geeft men die niet beter op? Men kan perfect zin geven aan de leefwereld zonder op God beroep te doen. Het transcendente leidt misschien alleen maar af.

Hoe dan ook, ik kan alleen aanraden het boek te lezen, het zal je stimuleren om na te denken, het zal je enorm veel materiaal geven en wat je eigen besluit ook zal zijn, je zult er argumenten vinden. Als we het over materiaal hebben, is er een zaak die mij verwondert. De auteur gebruikt een keer het woord fenomenologie, maar daar blijft het bij. De fenomenologische denkrichting had hem nochtans ook nog bijkomende inzichten kunnen bieden over hoe je zonder God zin geeft aan een mensenleven. Wetenschap en religie vormen een spannend duo, dat is waar. Er is echter meer dan religie.

Luc VANNESTE (Kortrijk)